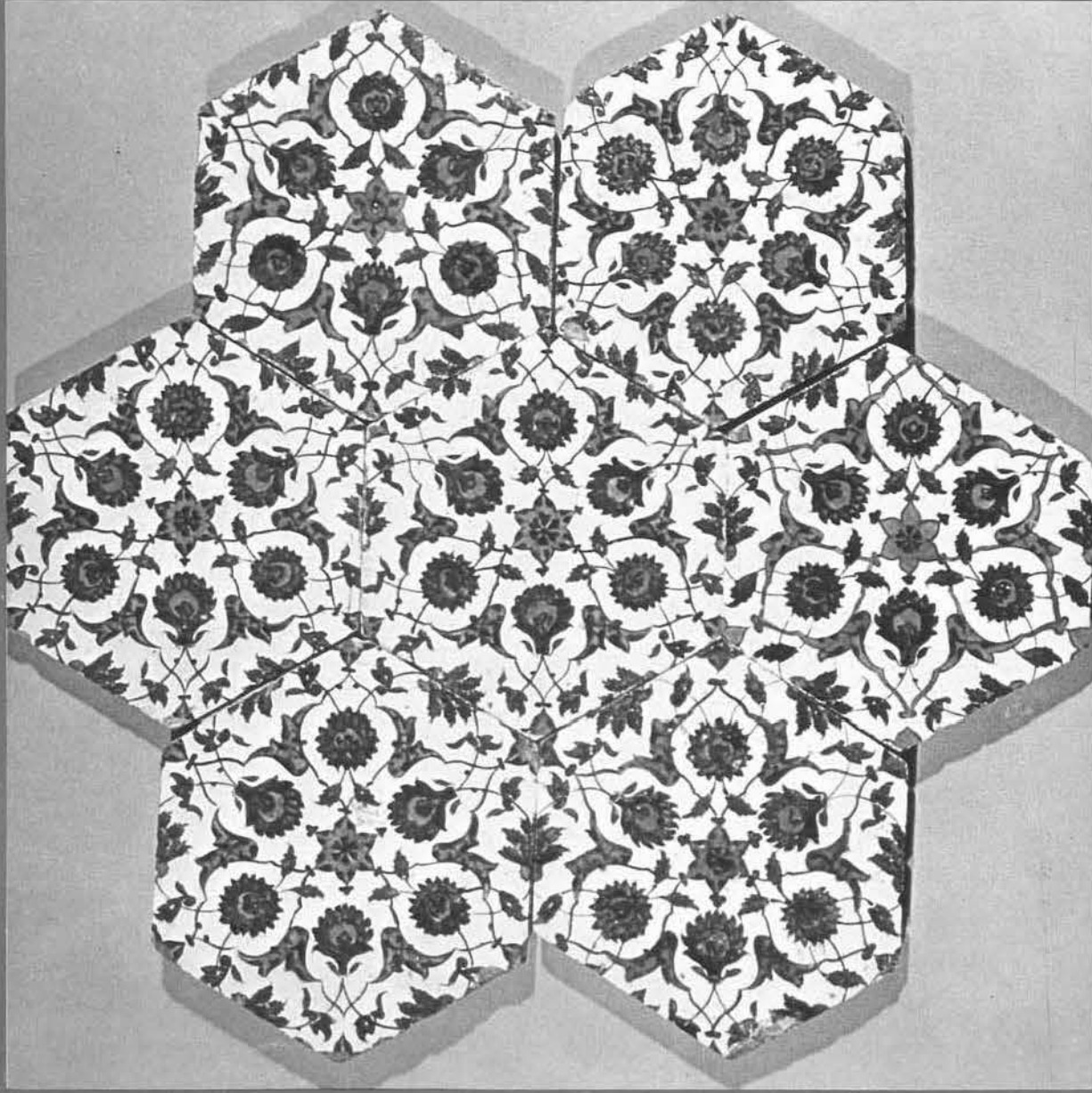

D-84

Millî Kültür

KÜLTÜR BAKANLIĞI

CİLT: 3 SAYI: 8 OCAK: 1982

İçindekiler

2	YENİ UFUKLARA DOĞRU Prof.Dr. Mehmet KAPLAN
3	ATATÜRK'ÜN İSLÂM DEVLET TELAKKİSİNİ YORUMU İsmet PARMAKSIZOĞLU
5	1911 TRABLUSGARB SAVAŞI'NIN TÜRK TARİHİ VE MİLLÎ MÜCADELE BAKIMINDAN ÖNEMİ Doç.Dr. Bayram KODAMAN
7	ANNEM – Şiir – Fehime TEKİN
8	YAHYA KEMAL'İN İMAJ DÜNYASI Muhsin İlyas SUBAŞI
10	ZİYA OSMAN SABA (Ölümünün 25. Yıldönümü dolayısıyla) İlhan GEÇER
11	TIYATRO VE RUSYA'DAKİ TÜRK ELÇİLERİ Metin AND
13	YURDUM BENİM – Şiir – Yılmaz AYBAR
15	ATATÜRK VE TÜRK TARİH TEZİ Feridun YILDIZ
22	HUZUR'DA AYDIN TIPI Doç.Dr. Sevim KANTARÇIOĞLU
26	ATATÜRK'ten BİRKAÇ HATIRA Nüzhet ŞENBAY
29	• Karacaoğlan ve Tabiat (5) – KARACAOĞLAN YAYLALARI İÇİN DER KI... Dr. Müjgan CUNBUR
31	KOYLARDA SULAR – Şiir – Ahmet Metin ŞAHİN
32	YAKUP KADRI KARAOĞLAN'IN SANATI ÜZERİNE H. Fethi GÖZLER
38	ATATÜRK'ÜN MÜSİKİ ANLAYIŞI Melda ÖZATÇI
39	TÜRKİYE AŞIKLAR BAYRAMI VE BİR ATIŞMA Feyzi HALICI
41	• Hikaye – BİR BAŞKA BAHAR Osman ÇEVİKSOY
43	OGULPAŞA DERESİ – Şiir – İnci ÖZKAN
44	• Tiyatro – ŞAIR EVLENMESİ – Tiyatro eserlerimizden – İnci ENGİNÜN
47	1906 VE SONRASI TULÜAT KUMPANYALARI (2. Bölüm) Ethem DELİGÖNÜL
50	• Kitaplar Arasında – K. ATATÜRK SÖYLEŞİ VE SEÇME ŞİRLER ANTOLOJİSİ Müjgan CUNBUR
51	DÖRTLÜKLER – Şiir – Ali Uğur GÜNDEM
52	OSMANLI KARA VE DENİZ KUVVETLERİ KURULUŞ DEVRİ (1299 - 1453) Feda ŞAMİL ARIK
54	Yakın tarihimiz hakkında önemli bir kitap: TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI VE FRANSTZ KAMUOYU (1919 - 1922) Sema UĞURCAN
57	• Kültür ve Sanat Olayları – TURİZM, TANITMA BAKANİ VE KÜLTÜR BAKANİ VEKİLİ İLHAN EVLİYOĞLU "ŞEB-İ ARÜS" TORENİNE KATILDI. – KÜLTÜR BAKANLIĞI 1981 YILI BAŞARI ÖDÜLLERİ VERİLDİ. – GELENEKSEL TÜRK KIYAFETLERİ 130 BEBEK ÜZERİNDE SERGİLENDİ. – SAFRANBOLU'NUN MİMARİ ÖZELLİĞİNİ KORUMAK İÇİN ÖZEL PROJE UYGULANIYOR. – ULUSLARARASI ÇOCUK RESİMLERİ YARIŞMASINDA ÖDÜLLERİ TÜRK ÇOCUKLARI PAYLAŞTI. – PROF. ÖZBEL'İN SERGİSİNDE TÜRK EL SANATLARI'NDAN ÖRNEKLER TEŞHİR EDİLDİ. – 20 ÜLKENİN ÇOCUK KİTAPLARI ANKARA'DA SERGİLENDİ. – İZMİR DEVLET OPERA VE BALESİ HİZMETE AÇILDI. – DEVLET GÜZEL SANATLAR GALERİSİNDE KÜÇÜK ÇOCUKLAR İÇİN RESİM KURSU AÇILDI. – KÜLTÜR BAKANLIĞI FOLKLOR DERNEKLERİ İÇİN KURS AÇTI. – KÜLTÜR BAKANLIĞI "KİTAP TOPLAMA, DAĞITMA VE OKUTMA" KAMPANYASINI AÇTI. – FOLKLOR ARAŞTIRMA KURUMU'NUN ÖDÜLLERİ SAHİPLERİNE VERİLDİ.

Millî Kültür

AYLIK DERGİ

CİLT: 3 SAYI: 8
OCAK 1982

İmtiyaz Sahibi
Kültür Bakanlığı Adına
Tanıtma ve Yayınlar
Dairesi Başkanı
Cevdet TÜRKEROĞLU

Yazı İşlerini Filtelen İdare Eden
Mes'ul Müdür:

Yavuz Bülent BÂKİLER

Yazı Kurulu:

Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ
Feyzi HALICI
Yavuz Bülent BÂKİLER
Cevdet TÜRKEROĞLU

Teknik Sekreter:

Satılmış TAŞ
Süleyman YURDAKUL

İdare Yeri:

Kültür Bakanlığı
Tanıtma ve Yayınlar Dairesi
Başkanlığı

Mithatpaşa Cad. No.: 33
Yenişehir – ANKARA

Tel: 25 43 76

FİYATI: 75 LİRA

YILLIK ABONE BEDELİ: 750 LİRA

DIŞ ÜLKELERE
\$1 D.M. 2

YILLIK ABONE BEDELİ: \$10 DM 20

ABONE YAZIŞMA ADRESİ

Kültür Bakanlığı
Döner Sermaye İşletmesi
Merkez Müdürlüğü
Mithatpaşa Cad. No: 33
Tel: 25 29 26 Yenişehir/ANKARA
Basıldığı Yer:
Pan Matbaacılık Ankara
Telefon: 12 14 21 - 12 14 22

Kapak: Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki,
Çinili Köşk'ten bir çini örneği.

Not: Dergimize yazı gönderen yazarların
açık adreslerini yazmalarını rica ediyoruz.
M.K.

Karacaoğlan yaylalar için der ki...

Dr. Müjgân CUNBUR

Geçen yazda Karacaoğlan'ı yayla yollarında koşma koşup, şiir düzerken bırakmıştık. Bu yazıda ise, halk edebiyatımızın bu dur durak bilmeyen hareketli şairinin yaylalar üzerine deyişlerini ele alacağız.

Yazları sıcaklara dayanıp katlanmanın çok güç olduğu güney ve Güneydoğu Anadolu insanı için soğuk suların aktığı, yaprağın türlü yeşiline, çiçeğin çeşitli renklerinin karıştığı yaylaların ve o yaylaların serinliğinin bir başka anlamı ve değeri vardır. O yaylalara erişmek hele Karacaoğlan'ın yaşadığı yüzyılda, kervanların geçip gittiği ana yollar dışında yol ve izin zor bulunduğu yıllarda yaylaya çıkmak gerçek çetin bir iştir. Erişilmesi, ulaşılması ne denli çetin de olsa Karacaoğlan bütün güçlüklerle razı olmuş, yaylalar üzerine güzellmeler dizer koşar, işte Fesleğen Yaylası:

"Kuşlar çığırışıp daldan dala ötüşür,
Fesleğen yaylası yeşil salında.
Yeşil ardıç reyhan, sünbül kokuşur
Fesleğen yayla anber toprak yolunda.

Sarı çiğdem küme küme serilmiş,
Taşlarında kekik, reyhan derilmiş.
Bu güzellik ta ezelden verilmiş
Fesleğen yayla sağında, solunda..."

Bir başka yayla güzellemesinde, Karacaoğlan acılı, yashıdır.

"Yaz gelip de beş ayları doğunca
Kıvrım kıvrım gider yolu yaylanın
Lâlesi sünbülü boynun eğişir
Rayıhası tatlı gülü yaylanın

Akti pınarları, suyu çağlıyor.
İnim inim güzelleri ağlıyor.
Çıkmış anası da seyran eyliyor
Efesi sürgüne gitti yaylanın

İngininden yükseğine çıkılmaz
Kaplan girse meşelerin sökülmez,
Kumaş yüklü tor taylağın çekilmez,
Evleri sürgüne gitti yaylanın.

Eşeli de Karac'oğlan, eşeli.
Altı yıl oldu sevdana düşeli
Üstü boz topraklı, kaplan meşeli
Güzeli sürgüne gitti yaylanın."

Öyle anlaşılıyor ki o çağın yönetimine ters düşen bir yaranaz iş yapmış, o yaylanın aşireti beyiyle, güzeliyle sürgüne gönderilmiştir. Bu arada bir koşmayı daha hatırlamak gerekir. Bu deyişte erkekleri belki de askere alınmış bir aşiretin sözü edilmektedir. Karacaoğlan bir ağız düzer:

"Yaz gelip de beş ayları doğunca,
Selleri gördüm de bulandım bugün.
Lâlesi yetmiş de, sünbülü taze
Gülleri gördüm de bulandım bugün.

İli göçmüş, ıssız kalmış yurtları
Söyleyelim başa gelen halları
Kolu tor şahanlı yağız atları
İlleri gördüm de bulandım bugün.

Kocaman ardıçlı, soğuk pınarlı
Konup göçtüklere yayla baharlı
Elleri mızraklı, kolu sıvalı
Erleri gördüm de bulandım bugün.

Hey, der Karac'oğlan sığma sayalı
Hiç aklımdan çıkmaz yarin hayalı
Başları ardıçlı, yalçın kayalı
Dağları görürüm de bulandım bugün."

Bir deyişinde Karacaoğlan'ı Anamur'un Kervan yaylasında buluruz; lâle ve sünbüllerin renklendirdiği bir yayladır orası:

"Medh ederler Karaman'ın ilini
Köprüsü yok geçemedim selini
Kervan yaylasını, Perçem belini
Lâle, sünbül bürüsün de gidelim.

Barçın yaylasındaki güzellerde de hem aklı hem de gönlü kalmış gibidir:

"Barçın yaylasında üç güzel gördüm,
Birbirinden üstün şıvga fidandır,
Aklım şaştı, garip belim büküldü,
Kaşlar hilâl, gözler ahu cerandır."

Göksun yaylasını ise bir laşka türlü över:

"Göksun da yaylanın hası
Silindi gönlümün pası
Mor sünbüllü mağarası
Dedebel'in karın gördüm."

Ya Bulgar Dağı'ndaki yaylalar, onları bir değişik anlatır, bu biraz da Bulgar Dağı'na bağlılığından kaynaklanır:

"Yörü bire Bulgar Dağı,
Hemen dağlar sende m'olur?
Yaylalı, sünbüllü yurtlar
Büyük evler sende m'olur?"

Yaylası ufak tepeler,
Yağar yağmur, kar sepeler
Kulakta altın küpeler
Hemen güzel sende m'olur?"

Karacaoğlan, yaylayı çoğunlukla bir güzelle, bir sevgiliyle, ve gelinle birlikte anar. Dostun yaylası şöyle anlatılır:

"Dostumun yaylası çayır, çimendi
Şu şirin dillerden ikrarın verdi
Yeminler eder de, ayrılmam derdi
Felek beni nazlı yardan ayırdı"

Bir başka deyişte sevgiliyle yaylanın özellikleri birleşmiş gibidir:

"Dostumun yaylası derler bu bağı,
Koynunda bitmiş de turuncu bağı,
Yarım yaylamağa gelmiş otağı
Canım, şana bu yaylalar vurgundur."

Diğer bir deyişte şu dörtlük yer alır:

"Yavrının yaylası sulaklı, otlı
Söyle kömür gözlüm dilleri tatlı,
Bir yanı ekinli, bir yanı otlı
Şu dünyada murad almaz mı sandın?"

Yavrunun yaylası, dostun yaylası diye adlandırdığı yaylalara giden yolların denenmesinden söz eden şair der ki:

"Yücesine çıktım yayla yayladım,
İndim inginine, seyran eyledim.
Bayram aylarına kavil eyledim,
Deniyor yolları yar, benim için."

"Yaylanın hası da şu nazlı pınar,
Aşnası olanlar yolları dener,
Duramaz dilberim, nazlımı arar
Dilimi tutup da duramıyorum."

Bu denenen yollar yayla yolları olduğu gibi sevgiliye kavuşma çareleri ve usulleri olarak da açıklanabilir. Sevgiliyi bulmak için türlü yollara başvurulduğu ve yaylaya gitmenin güçlükleri aşıldığı halde, eğer şairimiz sevdiğini yaylada bulamamışsa, o zaman güzelsiz yaylaya konulup göçülmemesi gereğinden söz eder bir dörtlükte:

"Güzelsiz yaylaya konup göçülmez
Kelle kesmek ile kanlar saçılmaz
Gelirim, geçerim gözüm açılmaz
Bir derdin var, bilemedim kız senin."

diyen Karacaoğlan bir başka dörtlüğünde:

"Bahar gelmeyince güller açılmaz
Yavrısız yaylaya konup göçülmez
Uykudan mı kalktın, gözün açılmaz?
Bilmiyorum, ne derdin var yâr senin?"

aynı konuyu biraz değişik bir biçimde dile getirir.

Bir koşmada dağları yaylamayı yani yazı dağlarda geçirmeyi söyler, aynı zamanda güçsüzlüğünü de belirtir:

"Başında da namlı namlı karın var
Seni yaylamanın zamanı dağlar
Mecalim mi vardır çıkam başına
Kalmadı takatim, amanın dağlar."

Ancak bir başka koşmada Binboğa'ya çıkacak gücü kendinde bulduğunu görürüz:

"Kadir Mevlâm budur senden dileğim
Oynat beni gelin ilen, kız ilen
Çıksam Binboğa'ya yayla yaylasam
İçsem sularını namlı buz ilen."

Evet Tanrı'dan dileği budur, Karacaoğlan'ın.. Baharda daha bir dursuz, duraksız olur, bir de sevdiği kendisini yaylaya çağırır mısa neşeyle söylenir:

"Yine bülbül bilir gülün halından
Yeter deli oldum yarin elinden
Aşıp aşır gelir yayla belinden
Yardan bize gel olduğu zamandır."

Yazın yaylaya çıkan gelinin arkasından da şu deyişleri düzer:

"Deniz kenarında yerler hurmayı,
Kılavuz katarlar telli turnayı
Ak göğsün üstünde yaldız düğmeyi
Açar gider yaylasına bir gelin."

Ayağına geymiş telli yemeni
Kaldırırım aralıktan gümanı
Ak topuk üstüne atlas tumanı
Döker gider yaylasına bir gelin."

Ataş yanmayınca tütün mü tüter
Ak göğsün üstünde uban mı biter
Vakti gelmeyince bülbül mü öter
Öter gider yaylasına bir gelin."

Bir başka koşmasına gelinin yaylaya gitme niyetiyle başlar:

"Gelin der ki: Ben yaylaya göçeyim
Pınarlardan soğuk sular içeyim."

Karacaoğlan'ın deyişlerinde en çok andığı yaylaya has unsurlardan biri soğuk sulardır.

"Yalana da deli gönül yalana
Yedi iklim, çar köşeyi dolana
Soğuk sulu yaylalarda sulana
Meğer bu dünyanın sonu yoğ imiş."

Bu, Anadolu yaylalarının soğuk suyunun, dünyanın hiç-
bir yerinde bulunamayacağını, dünyanın gelip geçiciliği ile bir-
likte bir filozofça anlatıştır, bu ifade. Bir başka deyişinde bir
kızla yaylanın soğuk suları üzerine şöyle konuşurlar:

"Kız:

Yaylalara göçmedin mi?
Soğuk sular içmedin mi?
Güzel görüp geçmedin mi?
Beni görüp delirirsin."

"Karacaoğlan:

Türlü yaylayı görünce
Soğuk suları içince
Kocayıp vaktin geçince
Taşlar alır döğünürsün."

Bir destanın dörtlüğü de şöyledir:

"Yiğitleri vardır, ata binerler
Soğuk sulu yaylalara konarlar
Toprak tutmaz deyî geri dönerler
Allı turnam, harman dalı döndün mü?"

Yaylanın soğuk sularının kaynağı yayla karını sevdiğinin
yüzüne ya da vücuduna benzetir:

"Sabahtan uğradım ben bir güzele
Yüzü de yaylanın karı mı bilmem?"

"Yüzlerin bahçanın narı
Beyaz gövden yayla karı."

Yayla yolları der anlatır:

"Aşıp dağları, seyran eyledim
Garip gönlümü hayran eyledim
Doğdu gönlümden ben de söyledim
Yaylalar mahzun, yolları mahzun"

Dağ ve yaylalardaki avlardan söz eder:

"Haydi gel, dağlarda gidelim aya
Ördekler yaylaya çıkar sabahtan"

"Karac' oğlan der ki: Bilmedim n' oldum
Aşka düşeli de sarardım soldum
Yaylayı, yolları gezdim yorulduğum.
İssiz kalmış av ettiğim salaklar."

Karacaoğlan'ın deyişlerinde yaylaları ilgilendiren en
önemli olay, konar göçer Türkmen obalarının yaylaya çıkışları-
dır. Şair ilin toplanışını, mayaların katarlanışını, oba güzelinin
yola düşüşünü bir şiir havası içinde anlatır:

"Erisin dağların karı erisin
İniş seli düz ovayı yürüsün
Türkmen ili yaylasına yürüsün
Ak kuzular melesin de gidelim

Koylarda sular

Gel, sen denizin solmayacak rengini okşa;
Her dalga bizim sevdiğimiz besteyi çalsın!
Rüzgârları dinlendirecek okşamalarla,
Koylarda sular yepyeni hülyalara dalsın!

Çınlar dolaşır kakkahamız boş kıyılarda;
Dertler yitedursun neolur mavi sularda;
İnsan bulamaz mutluluğu, oysa ararda;
İster yeniden gözlenecek bir güne kalsın!

Göklerde sevinç kuşları vurdukça kânat hem,
Özlemlerimin bekçisi olmuş dururum ben,
Gönlün eli bir pencere açmış gecelerden,
Sesler; uzanıp sevdiğini koynuna alsın...

Yıllar yılı biz fâl açarız, hiç biri çıkmaz;
Hep hüzne bürünmüş, geçecek... mevsimimiz yaz;
Aldanma sakın sende gönül bin yıla doymaz;
Derlerki, Metin geçti ömür şimdi masalsın!

Ahmet Metin ŞAHİN

Üç gün oldu bizim evler göçeli
Beş gün oldu Ceyhan suyun geçeli
Önü al önlüklü yüzü peçeli
Hanım kızlar yürüsün de gidelim."

Ay gibi parlak yüzlü, gözleri kudretten sürmeli Türkmen
kızlarının mayayı katarlayıp çekip gitmesi, arkada kalan şairi
yakar yandırır:

"Havayi hey deli gönül havayi
Ay doğmadan şavkı vurdu ovayı
Türkmen kızı katarlamış mayayı
Çekip gider bir gözleri sürmeli

Bir deyişinde ibicek kuşundan kendi obasının yaylaya çı-
kıp çıkmadığını sorar:

"Garipçe garipçe öten ibicek
Bizim iller yaylasına göçtü mü?
Doğru söyle beş yavrının başı' çün
Tuzak kaya bellerinden aştı mı?

Ulam ulam oldu kaldı yazılar
Ceyran kovar gök boncuklu tazılar
Arap at üstünde şahbaz gaziler
Alay olup göç önüne düştü mü?

Arap atı köstek ile tutarlar
Binenler üstüne cirit atarlar
Benli Cennet mayaların katarlar
Alay kurup göç önüne düştü mü?

Biz de binerdik de Arap atlara
Mevlâm sen uğrattın türlü dertlere
Ala karlı, mor sünbüllü yurtlara
Benli Cennet mayaların çeşti mi?

Bir başka koşmadan alınan bir dörtlükte sevdiğinin dönüşünü bekler:

"Arap atı olan iştahlı biner
Aşireti olan yaylaya konar
Aşnası olan da yolları dener
Belki sevdiceğim döner geriye"

Göçün arkasından, sevdiğinin ardından söylenmiş göç koşmalarından birinde de der ki:

"Sevdiğim sendedir mayanın hası
Bağrımı deliyor çanının sesi
Her sabah her sabah göçün arkası
Ağalar beğleri arzular gider

Ulam ulam olmuş yatar yazılar
Ceyran kıvar gök boncuklu tazılar
Başı hırızmalı cepkenli kızlar
"Hani yaylam" der de arzular gider.

Havayı de deli gönül havayı
Alıcı kuş yüksek yapar yuvayı
Türkmen kızı katarlamış mayayı
"Hani yaylam" der de arzular gider."

Şairimiz kendi istediği yaylayı gönlünce şöyle gözler önüne serer:

"Bir yayla isterim ili göçmedik
Lâlesi, sünbülü, gülü geçmedik
Bir güzel isterim eller değmedik
Koldan kola sarılmışı n'eyleyim?"

Kısacası yayla dendiğinde Karacaoğlan'ın özlemi bir başka türlü dile gelir, deyip sözü bu kez de bir dörtlükle noktalam:

"İller yaylasına göçtüğü zaman
Bülbül gülden, ben yarım den ayrıldım
Dilim söyler amma gözlerim ağlar
Bülbül gülden, ben yarım den ayrıldım."

Ovalarda, inginlerde buluşmak üzere Karacaoğlan'ı gönlü kırık, gözü yaşlı bırakalım:

"Gitti giden, kaldı kalan
Yörü bire kavli yalan
Yârimi yaylaya salan
Firkat gelir, ağlar bir gün"